

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
รายงานสภาพการใช้ที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน
จังหวัดยโสธร พ.ศ. 2553

จังหวัดยโสธรได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ในโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งมีการพัฒนาระบบชลประทาน ทำให้สามารถผลิตข้าวหอมมะลิได้มากขึ้น รวมทั้งมีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด จึงทำให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มในการสร้างโรงสีข้าวชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งได้สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิตดังกล่าว และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดในเรื่อง ส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ครบวงจร นอกจากนี้ยังมี การเพาะปลูกพืชไร่นานาชนิดอื่น ๆ เช่น มันสำปะหลัง และอ้อยโรงงาน ซึ่งพื้นที่ปลูกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากนโยบายการเพิ่มผลผลิตพืชพลังงานของรัฐบาล สำหรับไม้ยืนต้น ได้แก่ ยางพารา และยูคาลิปตัส ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน เนื่องจากราคายางพาราที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี และสำหรับยูคาลิปตัสซึ่งมีศูนย์รับซื้อภายในพื้นที่ ทำให้สามารถหาตลาดได้ง่าย จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน โดยเฉพาะจากพื้นที่การเกษตรที่มีการเปลี่ยนแปลงของประเภทชนิดของพืช และการขยายตัวเพิ่มขึ้นของพื้นที่ชุมชน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงแผนที่สภาพการใช้ที่ดินให้ทันสมัย และเป็นปัจจุบันมากที่สุด เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนนโยบายการใช้ที่ดิน เพื่อรองรับการพัฒนาของจังหวัดให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมต่อไปอย่างยั่งยืนในอนาคต ดังนั้นข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินที่เป็นปัจจุบันจึงถือได้ว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ กรมพัฒนาที่ดินจึงนำการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ เข้ามาช่วยในการจัดทำฐานข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินจังหวัดกาฬสินธุ์ ร่วมกับการสำรวจภาคสนาม ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2552 – 30 กันยายน 2553 ซึ่งได้ผลการดำเนินการดังนี้

1. จังหวัดยโสธรมีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 2,601,040 ไร่ จากการดำเนินการสำรวจในปี พ.ศ. 2553 พบว่าสภาพการใช้ที่ดินจำแนกตามประเภทการใช้ที่ดินได้ดังรายละเอียดดังนี้

- 1) พื้นที่เกษตรกรรม เป็นประเภทการใช้ที่ดินที่มีเนื้อที่มากที่สุด คือ 1,893,937 ไร่ หรือร้อยละ 72.82 ของเนื้อที่จังหวัด โดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ นาข้าว 1,585,706 ไร่ มันสำปะหลัง 108,420 ไร่ ยางพารา 78,539 ไร่ อ้อย 56,930 ไร่ และยูคาลิปตัส 40,001 ไร่ ตามลำดับ
- 2) พื้นที่เบ็ดเตล็ด มีเนื้อที่รวม 255,319 ไร่ หรือร้อยละ 9.82 ของเนื้อที่จังหวัด โดยเป็นไม้ละเมาะ มากที่สุดคือ 176,736 ไร่ รองลงมาได้แก่ ทุ่งหญ้า 42,782 ไร่ และพื้นที่ลุ่ม 31,603 ไร่ ตามลำดับ
- 3) พื้นที่ป่าไม้ มีเนื้อที่รวม 252,395 ไร่ หรือร้อยละ 9.70 ของเนื้อที่จังหวัด โดยพื้นที่ป่าผลัดใบสมบูรณ์ มีเนื้อที่มากที่สุด 123,064 ไร่ รองลงมาได้แก่ ป่าผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู 115,829 ไร่ และสวนป่าสมบูรณ์ 6,801 ไร่ ตามลำดับ
- 4) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่ทั้งหมด 126,405 ไร่ หรือร้อยละ 4.86 ของเนื้อที่จังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ หมู่บ้าน 89,227 ไร่ รองลงมาได้แก่ สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ 20,062 ไร่ และตัวเมืองและย่านการค้า 13,809 ไร่ ตามลำดับ
- 5) พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่รวม 72,984 ไร่ หรือร้อยละ 2.80 ของเนื้อที่จังหวัด โดยแม่น้ำ ลำคลองมีเนื้อที่มากที่สุด 27,263 ไร่ รองลงมาได้แก่ หนอง บึง ทะเลสาบ 20,417 ไร่ และอ่างเก็บน้ำ 19,179 ไร่ ตามลำดับ

2. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจังหวัดยโสธร ปี พ.ศ. 2549 ระหว่างปี พ.ศ. 2553 ที่สำคัญได้แก่

- 1) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยคือ 381 ไร่ เนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชนโดยเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรร สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่น รีสอร์ท ลานตากและแหล่งรับซื้อทางการเกษตร โรงงานอุตสาหกรรม สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ และป่าช้า
- 2) พื้นที่เกษตรกรรม เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 เพียง 9,339 ไร่ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายพืชที่สำคัญ จะพบว่าพื้นที่ปลูกพืชไร้ลดลงมากที่สุด 150,030 ไร่ เนื่องจากเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว ทำให้พื้นที่ปลูกมันสำปะหลังและอ้อยเพิ่มมากขึ้น 51,045 ไร่ และ 42,969 ไร่ ในขณะที่พื้นที่นาข้าวลดลง 42,831 ไร่ สืบเนื่องมาจากความต้องการวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด และราคาของผลผลิตที่สูงขึ้น เนื่องจากสภาวะการขาดผลผลิตป้อนโรงงานเพราะปัญหาภัยแล้ง และศัตรูพืช นอกจากนี้ยังพบว่าพื้นที่ปลูกยางพารายังมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 ถึง 69,644 ไร่ เนื่องมาจากเกษตรกรเห็นความสำเร็จของเกษตรกรผู้ริเริ่มปลูก และราคายางพาราทำรายได้ให้ดีกว่าการปลูกพืชไร่ชนิดอื่นๆ จึง

3) พื้นที่ป่าไม้ โดยภาพรวมพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดโศธรเพิ่มขึ้น 30,062 ไร่ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ป่าสมบูรณ์มีเนื้อที่ลดลง 25,306 ไร่ โดยเปลี่ยนไปเป็นป่ารอสภาพฟื้นฟูมากที่สุด ในขณะที่ป่าผลัดใบรอสภาพฟื้นฟูมีพื้นที่เพิ่มขึ้นถึง 55,368 ไร่ โดยเปลี่ยนแปลงมาจากป่าสมบูรณ์อีก 25,306 ไร่ และจาก พื้นที่อื่นๆ เช่น ท่งหญ้า และไม้ละเมาะ มากที่สุด 67,629 ไร่ ซึ่งกระจายตัวอยู่ทุกอำเภอ โดยในเขตอำเภอเลิงนกทา และป่าดิว มีพื้นที่การเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่สร้างสามารถฟื้นฟูกลับมาเป็นพื้นที่ป่าได้

4) พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 38 ไร่ เป็นบ่อน้ำในไร่นาทั้งหมด

5) พื้นที่อื่นๆ มีเนื้อที่ลดลง 39,820 ไร่ โดยพบว่าเปลี่ยนแปลงไปเป็นป่ารอสภาพฟื้นฟูมากที่สุด รองลงมาคือมันสำปะหลัง และยางพารา ตามลำดับ

6) เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพของดินซึ่งจำแนกตามสำนักสำรวจและวางแผนการใช้ที่ดิน พบว่าดินที่มีความเหมาะสมสำหรับพืชไร่ และ ไม้ยืนต้น แต่มีข้อจำกัด ซึ่งได้แก่ กลุ่มชุดดิน 35 36 41 และ 44 เป็นกลุ่มของดินที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินมากที่สุด อาจเนื่องจากคุณสมบัติของดินที่สามารถปลูกพืชได้หลากหลายชนิด

3. ข้อเสนอแนะ

1) ระบบชลประทานของจังหวัดโศธรทั้งจังหวัด มีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางอยู่เพียง 2 แห่งพื้นที่ในเขตชลประทานทั้งจังหวัดเพียง 179,889 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 9.49 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งจังหวัด ซึ่งมีสัดส่วนน้อยมาก ทำให้จังหวัดโศธรมักมีปัญหาประสบภัยแล้ง โดยเฉพาะพื้นที่ทางทิศเหนือของจังหวัด จึงควรมีการขยายระบบชลประทานเพิ่มขึ้น

2) การเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินจากพืชไร่ผสม ไปเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาก โดยเฉพาะอ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา ถึงแม้ว่าในปีการผลิต 2552 และ 2553 ราคาของผลผลิตอ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา จะค่อนข้างสูง อันเนื่องมาจากขาดวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรม เพราะภัยแล้งและปัญหาศัตรูพืช แต่การเพิ่มพื้นที่ปลูกของพืชเศรษฐกิจทั้ง 3 ชนิด อาจส่งผลต่อราคาผลผลิตได้ในภายหลัง รัฐบาลจึงควรมีการกำหนดแนวทางและนโยบายให้เด่นชัด เพื่อป้องกันราคาสินค้าเกษตรตกต่ำให้ชัดเจน และส่งผลในทางปฏิบัติ

3) จากการศึกษาพบว่าไม้ละเมาะสามารถฟื้นฟูเป็นป่าผลัดใบรอสภาพฟื้นฟูตัวเองด้วยระบบทางธรรมชาติ โดยต้องมีการป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายป่าไม้เพิ่มขึ้น

4) พื้นที่นาข้าวจากปี พ.ศ. 2553 ลดลงถึง 42,831 ไร่ โดยเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ทิ้งร้าง เช่น ทุ่งหญ้า หรือไม้ละเมาะ ซึ่งอาจจะเกิดจากปัญหาการผลิตไม่ได้ผล จึงควรมีการศึกษาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับศักยภาพของที่ดิน เพื่อเพิ่มผลผลิตเฉลี่ยต่อพื้นที่ให้มากที่สุด โดยพื้นที่ปลูกยังคงเดิม ซึ่งจะเป็นอีกมาตรการหนึ่งในการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม